

Zakat and Islamic Economic Prosperity: A Content Analysis of Scholarly Articles

Hamidreza Radfar: Assistant Professor, Asian Cultural Documentation Center, Institute for Humanities and Cultural Studies, Tehran, Iran (Corresponding author).

h.radfar@ihcs.ac.ir | 0000-0003-1135-1837

Nayere Jafari Far: MSc Department of Knowledge and Information Science; Qom University of Medical Sciences; Qom, Iran.

puqlib@muq.ac.ir | 0000-0002-2982-1203

Abstract

Zakat is important in Islamic economy. Analysis of the content of articles is a tool for informing policymakers in the field of zakat. For this reason, the research analyzed all 137 articles in the field of zakat indexed in the Islamic World Science Citation Center between 1382-1402 using a descriptive method and quantitative and applied content analysis. Among the 83 academic institutions with works in Iran, "Imam Sadiq University" is the best with 18 works. "Mohammad Mahdi Askari", "AbdolMohammad Kashian", "Ahmad Shaabani" were recognized as the top authors and the journal "Islamic Economics Studies" is the busiest with 13 articles. 84 topics have emphasized the field of zakat, the topic of "Islamic economy" with the highest frequency of repetition in the articles (57 articles) was recognized as the core topic. Using strategies to raise awareness of the position of zakat from the point of view of Islam in society; Creating culture in the field of paying zakat in the society; Establishing a comprehensive, complete and solid law on zakat; Estimating the potential capacity of providing zakat in Iran; Introducing the proposed organization to organize and operationalize the tax policy of Zakat in the country; Compilation and implementation of a codified and integrated plan for zakat collection by the trustee were among the solutions identified from the research.

Keywords

Zakat, Content Analysis, Scientific Productions, Islamic World Science Citation Center (ISC), Economic Prosperity.

زکات در مسیر رونق اقتصادی اسلامی، تحلیل محتوای مقالات

حمیدرضا رادفر: استادیار مرکز اسناد فرهنگی آسیا، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران
(نویسنده مسئول). h.radfar@ihcs.ac.ir

نیره جعفری فر: کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی قم، قم، ایران. puqlib@muq.ac.ir

چکیده

با توجه به نقش مهم زکات در اقتصاد اسلامی تحلیل محتوای مقالات، ابزاری برای آگاهی بخشی سیاست‌گذاران حوزه زکات است. از این رو پژوهش حاضر به روش توصیفی و تحلیل محتوای کمی و از نوع کاربردی تمامی ۱۳۷ مقاله حوزه زکات نمایه شده در پایگاه استنادی جهان اسلام بین سال‌های ۱۳۸۲-۱۴۰۲ را مورد تحلیل قرار داد. از بین ۸۳ مؤسسه علمی صاحب اثر ایران در حوزه زکات، دانشگاه امام صادق (ع) با ۱۸ اثر سرآمدترین است. محمد مهدی عسکری، عبدالمحمد کاشیان و احمد شعبانی نویسندگان برتر شناخته شده و از میان مجلات، مجله مطالعات اقتصاد اسلامی با ۱۳ مقاله پرکارترین است. ۸۴ موضوع بر حوزه زکات تاکید داشته‌اند که حوزه موضوعی اقتصاد اسلامی با بیشترین فراوانی تکرار در مقالات (۵۷ مقاله) موضوع هسته شناخته شد. بکارگیری راهبردهای آگاهی‌رسانی جایگاه زکات از دیدگاه اسلام در جامعه، فرهنگ‌سازی در زمینه پرداخت زکات در جامعه، وضع یک قانون جامع، کامل و متقن در مورد زکات، برآورد ظرفیت بالقوه تامین زکات در ایران، معرفی نهاد پیشنهادی برای ساماندهی و عملیاتی کردن سیاست مالیاتی زکات در کشور، تدوین و اجراسازی برنامه مدون و یکپارچه برای گردآوری زکات از سوی متولی امر از جمله راهکارهای شناسایی شده حاصل از این پژوهش بودند.

واژگان کلیدی: زکات، تحلیل محتوا، تولیدات علمی، پایگاه استنادی علوم جهان اسلام، رونق اقتصادی.

مقدمه

زکات، از مفاهیم کلیدی در قرآن کریم و جزء فروع دین محسوب می‌گردد. زکات در ۲۹ سوره و ۵۶ آیه، ۵۹ دفعه در قرآن تکرار شده و در حدود ۲۰۰۰ روایت اسلامی به آن اشاره گردیده است. فقیهان نامدار مسلمان از دیرباز درباره آن بحث و پژوهش انجام داده و ماحصل کار خود را در آثار و متون اسلامی ارائه نموده‌اند. در اثر وسایل الشیعه و مستدرک آن، ۱۹۸۰ حدیث در مورد زکات ذکر شده است (حر عاملی، هـ. ق ۱۴۱۴؛ نوری، ۱۴۰۸ق). که اهمیت بالای آن را می‌رساند. بحث درباره زکات، از زمان شیخ مفید که نزدیک‌ترین دانشمند شیعه امامیه به دوران غیبت کبری است، در مباحث فکری اسلامی وجود داشته و همچنان ادامه دار است. (هریانینگروم^۱ و همکاران، ۲۰۲۴؛ آردانا^۲ و همکاران، ۲۰۲۴؛ موخید^۳، ۲۰۲۴؛ هاریون^۴، ۲۰۲۳؛ کریم^۵ و همکاران، ۲۰۲۲؛ ایرسیام الدین^۶ و همکاران، ۲۰۲۱)

اکنون نیز مراجع تقلید، آن را در حوزه‌های فقهی، بررسی و نظریه‌های خود را در مورد آن منتشر می‌کنند. طریحی (۱۴۰۸ هـ. ق) کلمه «الزکاة» را از مصدر «زَکَى» به معنای رشد کردن دانسته و اشاره دارد که پرداخت زکات موجب برکت مال و فزونی آن می‌شود و موجب می‌گردد نفس انسان کریم و بخشنده شود. از این رو، زکاء را از مصدر «زَکَى» می‌توان در نظر گرفت. البته از مصدر «زکا»، یعنی پاک کردن نیز در نظر گرفته شده؛ چرا که پرداختن زکات، مال را از ناپاکی و بخل را از آدمی پاک می‌نماید. از جمله وظیفه اقتصادی مهم هر مسلمان پرداخت زکات است که در شرایط خاصی بر او واجب می‌گردد.

-
1. Herianingrum
 2. Ardhana
 3. Mukhid
 4. Haryono
 5. Karim
 6. Irsyamuddin

زکات بر دو نوع است: الف) زکات فطره^۱؛ ب) زکات اموال^۲ (مجلسی، ۱۴۰۱ هـ. ق: چ ۳، ج ۹۳، ص ۶) در سیره رسول خدا (ص) و امامان شیعه زکات امری حاکمیتی تلقی شده که دریافت آن مطابق ساختاری نظام‌مند صورت می‌گیرد (مصباحی مقدم، ۱۳۹۷: ۱۱۹) و طبق آیه ۶۰ سوره توبه در موارد مشخصی (طباطبائی، ۱۳۹۰ هـ. ق: ج ۹، ص ۳۱۳)^۳ در منظومه مالی اسلام، زکات نه تنها ابزاری برای عدالت اجتماعی و فقرزدایی است؛ بلکه با قرار گرفتن در کنار منابعی چون خمس، خراج، جزیه، صدقات، انفال و فیه، نقشی خاص و هم‌افزا در ایجاد رونق اقتصادی اسلامی ایفا می‌کند. هم‌پوشانی این مفاهیم در هدف نهایی که اقتصاد اسلامی در پی آن است (توزیع عادلانه، توسعه اقتصادی و انسجام اجتماعی) مشهود است؛ اما تمایز آن‌ها در مبنای شرعی، مخاطبان و کارکردهای دقیق اقتصادی امکان تنوع در سیاست‌گذاری مالی اسلامی را فراهم می‌کند. زکات هسته مرکزی این منظومه است، و سایر منابع (خمس، خراج، جزیه، صدقات) در لایه‌های مختلف آن را حمایت و تقویت می‌کنند. در یک نظام اقتصادی اسلامی پویا، این منابع با هم کار می‌کنند تا رشد، عدالت و انسجام اجتماعی را تحقق بخشند.

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران و استقرار حکومت اسلامی این انتظار به وجود آمد که زکات نقش بسیار مهمی در حل مشکلات اقتصادی و رفاه اجتماعی ایفا کند و از طریق توانمندسازی طبقه فقیر، به صورت مستقیم و هم غیر مستقیم بر کسب و کارهای خرد و کلان اقتصادی اثرگذار باشد. اما یافته‌های کاشیان (۱۴۰۰) نشان داد این موضوع بنابر دلایل مختلفی از جمله مسائل فقهی در حد شایسته به سرانجام نرسیده است. از

۱. زکات فطره: این زکات، مالیات سرانه ای است که در شب عید فطر هر سال، بر افراد غنی واجب می‌شود. در این زکات، بر افراد سرپرست لازم است به مقدار سه کیلوگرم گندم یا ذرت یا برنج یا نان و یا قیمت سه کیلوگرم یکی از آنها را که قوت غالب آنان به شمار می‌رود، به ازای خود و نیز به ازای هر یک از افراد عائله شان، به همین مقدار به فقیر بدهند.

۲. مالیاتی است که به نه چیز تعلق می‌گیرد. دارندگان این نه جنس (این ۹ جنس عبارتند از نقدین (طلا و نقره)، انعام ثلاثه (گاو، گوسفند و شتر) و غلات اربعه (گندم، جو، کشمش و خرما) وظیفه دارند در شرایط خاصی، زکات اموال خود را در موارد خاص مصرف کنند.

۳. آیه ۶۰ سوره توبه مصارف زکات را چنین بیان می‌کند: فقیر (نیازمند)، مسکین (کسی که در نهایت نیازمندی است)، عاملین (مأمورین جمع‌آوری زکات)، مؤلفه قلوب (برای نزدیک کردن کسانی که احتمالاً کدورتی از اسلام دارند) و (برای کسانی که تازه به اسلام گرویده‌اند)، آزادسازی بردگان، مقروضان، در راه خدا، در راه‌ماندگان

جمله راهکارهای اساسی بهبود وضعیت، سیاست‌گذاری است و این امر مستلزم شناخت دقیق وضعیت موجود دانش حوزه زکات در کشور است.

اثر بخشی نگارش مقالات حوزه زکات بر جامعه و قانون‌گذاری اقتصاد اسلامی و عادلانه شدن سازوکارهای اقتصادی ایران از طریق اثرگذاری علمی و تولید دانش بومی‌سازی شده؛ تأثیر بخشی بر قانون‌گذاری، اجتماع و عدالت اقتصادی مشهود است. مقالات حوزه زکات، به‌ویژه آن‌هایی که با رویکرد اسلامی-اقتصادی و فقهی-حقوقی نوشته می‌شوند، موجب توسعه ادبیات نظری بومی در حوزه تأمین مالی اسلامی می‌شوند که جایگزین مناسبی برای مدل‌های غرب‌محور سرمایه‌داری و مالیات‌محور است. این مقالات پیوند بین اقتصاد، فقه، حقوق عمومی و مطالعات توسعه را تقویت می‌کنند که موجب هم‌افزایی بین‌رشته‌ای می‌گردد. انجام پژوهش‌های فقهی در کنار تحلیل‌های سیاستی می‌تواند مبنای نظری لازم برای تدوین قوانین مالی مبتنی بر زکات (و منابع مشابه مانند خمس، خراج، صدقات) را فراهم کند و از این طریق بر قانون‌گذاری ایران اثربخش باشند. بدون شک داده‌ها و تحلیل‌های منتشر شده در مقالات می‌توانند مبنای طراحی سامانه‌ها، دستورالعمل‌ها و ضوابط اجرایی در نهادهایی چون سازمان امور مالیاتی، کمیته امداد یا نهادهای مردمی قرار گیرند. تبیین علمی و کاربردی سازوکار زکات در مقالات علمی تأثیر اجتماعی داشته و می‌تواند نگاه مردم به عدالت محوری نظام اقتصادی اسلامی را تقویت کند. در مجموع، استمرار و ارتقاء کیفی پژوهش‌ها در حوزه زکات می‌تواند حلقه واسط نظریه‌پردازی، قانون‌گذاری و عدالت محوری در ساختار اقتصاد اسلامی ایران باشد. بنابراین با رصد رشد تولیدات مقالات علمی حوزه زکات، بازیگران اصلی و مفاهیم کلیدی این حوزه تعیین شده، امکان هدایت سیاست‌های علمی و اولویت‌بندی پژوهش‌های راهبردی فراهم می‌شود. از این‌رو پژوهش حاضر به بررسی تولیدات علمی دانشمندان این حوزه در کشور پرداخته تا ضمن واکاوی فعالیت‌های سرآمدان دانش این حوزه بر مبنای تولیدات علمی نمایه شده در پایگاه استنادی جهان اسلام، تحلیلی بر محتوای موضوعی آثار علمی معاصر ایران در حوزه زکات داشته و در نهایت بتواند ضمن ارائه گزارشی جامع از تولیدات دانشی حوزه زکات در کشور جهت استفاده از آراء و اندیشه‌های دانشمندان حوزه و مراکز تحقیقاتی برتر در این زمینه، راهکارهای بکارگیری زکات در مسیر رونق اقتصادی ایران مبتنی بر تحلیل موضوعی مقالات منتشره مورد بررسی، تبیین شود. مقاله حاضر

در پی پاسخگویی به سوالات زیر است:

۱. پراکنش مقالات حوزه زکات نمایه شده در پایگاه استنادی جهان اسلام در سال‌های مختلف چگونه است؟
۲. کدام مراکز علمی کشور دارای بیشترین چاپ مقالات در حوزه زکات در پایگاه استنادی جهان اسلام هستند؟
۳. کدام مجلات بیشترین تعداد مقالات در حوزه زکات را در پایگاه استنادی جهان اسلام منتشر کرده‌اند؟
۴. پرکارترین نویسندگان حوزه زکات در پایگاه استنادی جهان اسلام کدامند؟
۵. اصطلاحات موضوعی مطرح در مقالات مورد مطالعه حوزه زکات در پایگاه استنادی جهان اسلام کدامند؟
۶. راهکارهای بکارگیری زکات در مسیر رونق اقتصادی پس از تحلیل محتوا مقالات نمایه شده در پایگاه استنادی جهان اسلام کدامند؟

۱. پیشینه پژوهش

جهت دستیابی به پیشینه پژوهش، پایگاه‌های اطلاعاتی و وبسایت‌های خارجی از جمله گوگل اسکالر، امرالد، ساینس دایرکت و همچنین پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی نظیر کتابخانه ملی ایران، نورمگز، مگیران، پورتال جامع علوم انسانی، پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) و پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، مورد جستجو قرار گرفت. نتایج جستجو نشان داد که مطالعات اندکی در موضوع پژوهش حاضر انجام شده است و یک خلاء مطالعاتی در زمینه تحلیل محتوایی مقالات منتشر شده در حوزه موضوعی زکات به خصوص در مورد مقالات داخلی وجود دارد و این مسئله باعث شد که پژوهش حاضر انجام گیرد. در زیر به پژوهش‌های انجام شده در این زمینه اشاره می‌شود.

آناس^۱ و همکاران (۲۰۲۴) به تحلیل کیفی ۳۲۱ مقاله حوزه زکات از پایگاه داده دایمنشن‌ای آی^۲ در بازه زمانی ۱۹۹۴ تا ۲۰۲۳ پرداختند، نتایج نشان داد مجله اقتصاد و

1. Anas

2. Dimension AI

نظریه اسلامی^۱ مجله هسته و تاثیرگذار حوزه زکات است. این مطالعه همچنین چندین نویسنده مشهور از جمله احمد کوذوری و هدی پاندوو و همچنین شخصیت‌های تاثیرگذاری مانند ابوبکر را شناسایی کرد. بررسی موضوعات خاطر نشان کرد زکات در توسعه اقتصاد اسلامی نقش کلیدی دارد. وحیودی^۲ و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهشی با رویکرد علم سنجی، ۴۰۵ مقاله نمایه شده حوزه زکات را در پایگاه اسکوپوس^۳ تا سال ۲۰۲۱ رصد نمودند. این مطالعه نشان داد تحقیقات حوزه زکات طی ده سال گذشته به طور پیوسته و قابل توجهی افزایش یافته است. نتایج تحقیق نشان داد که موضوع زکات عمدتاً در حوزه‌های اقتصاد، مالی، مدیریت و حسابداری کار شده است. این مطالعه خاطر نشان کرد مالزی، اندونزی، آمریکا، عربستان سعودی و بریتانیا پنج کشور سرآمد تولیدات علمی حوزه زکات در اسکوپوس هستند. الشاطر^۴ و همکاران (۲۰۲۱) در بررسی هم‌استنادی، هم‌نویسندگی و پیوند کتابشناختی مقالات مجلات انگلیسی زبان زکات نمایه شده توسط پایگاه اسکوپوس دریافتند مقالات کمی بیش از ۵۰ استناد دریافت کرده‌اند. این تجزیه و تحلیل نشان داد که مجله حسابداری اسلامی و تحقیقات تجاری بیشترین استناد را دارا هستند. با این وجود، فهرست هشت مقاله پر استناد نشان داد که تحقیقات در این زمینه هنوز کم است. علاوه بر این، نویسندگان دریافتند که زکات در چارچوب دین، چارچوب نهادی آن، نقش آن در ریشه کنی فقر و مدیریت توزیع زکات جز مباحث داغ پژوهشی حوزه زکات است. جمال^۵ و همکاران (۲۰۲۰) در مطالعه اسلام معاصر گزارش کردند آگاهی جامعه مسلمانان نسبت به زکات و کاربرد آن در سطح پایینی قرار دارد که دلیل آن عدم درک جامعه نسبت به خود مفهوم زکات تشخیص داده شد. بدین منظور به تحلیل آماری کاربرد واژه زکات در *الْجَامِعُ الْمُسْنَدُ الصَّحِيحُ الْمُخْتَصَرُ مِنْ أُمُورِ رَسُولِ اللَّهِ (ص)* و *سُنَّه* و *آيَاهُ* معروف به *صَحِيحُ الْبُخَارِي*، تألیف محمد بن اسماعیل بخاری (۱۹۴-۲۵۶ق)، که از معتبرترین کتاب‌های روایی اهل سنت و یکی از شش کتاب موسوم به صحاح سته است، پرداختند. رویکرد پژوهش کیفی بود، از روش تحلیل

1. Journal of Islamic Economics and Theory

2. Wahyudi

3. Scopus

4. Alshater

5. Jamal

موضوعی در تحلیل واژه زکات در صحیح بخاری استفاده شد. نتیجه به دست آمده نشان داد که واژه زکات از دیدگاه صحیح بخاری در چند مضمون از جمله مضامین تجمیع کلمه، مفهوم زبانی و حدیثی قابل بحث است.

کاشیان (۱۴۰۰) در مقاله آینده نظام سازی زکات در هندسه تامین مالی دولت اسلامی در ایران در آئینه فقه شیعه با استفاده از روش تحلیلی به بررسی ۲۴ سناریوی فقهی مختلف در زمینه رابطه مالیات‌های اسلامی و متعارف از نظر تقدم-تاخر و جانشین-مکمل بودن و همچنین نظریات فقهی شمول زکات و ظرفیت‌های استفاده از آن پرداخت. نتایج پژوهش نشان داد در ۷ سناریو امکان استفاده از زکات در نظام‌سازی است. از میان این ۷ سناریو، در ۳ مورد، امکان اصالت دادن به زکات و مکمل بودن مالیات‌های متعارف در پرتو وجوب زکات پول، زکات مال التجاره و شمول خمس در زکات وجود دارد. در ۴ سناریو نیز صرفاً با تعیین موارد مشمول زکات، حسب نظر حاکم جامعه اسلامی امکان نظام‌سازی زکات وجود دارد. در مورد ۴ سناریوی اخیر «نظریه یکسانی» مطرح شد.

نویخت (۱۴۰۰) به منظور بررسی گرایش موضوع مالیات در کشور با رویکرد کمی به تحلیل مقالات این حوزه پرداخت. نتایج بررسی نشان داد دانشگاه تهران و دانشگاه علامه طباطبائی رتبه نخست تولیدات مقاله این حوزه را به خود اختصاص داده‌اند. اجتناب از پرداخت مالیات و فرار مالیاتی از جمله معضلات این حوزه شناخته شدند. مصطفوی (۱۳۹۷) در پژوهش انجام داده به روش تحلیل محتوا، به بررسی شاخص‌های اقتصاد اسلامی پیش‌نویس سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در مقایسه با قانون اساسی پرداخت. نتایج بررسی نشان داد سند حاضر ۹ شاخص را در زمینه اقتصاد اسلامی ارائه داده است که ۴ شاخص آن به قانون اساسی توجه لازم را نداشته است. رهبر و همکاران (۱۳۹۶) به منظور مقابله جمهوری اسلامی ایران با تحریم‌های اقتصادی به تحلیل محتوای کیفی و کمی سخنان امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری پرداختند. نتایج بررسی انجام شده نشان داد بکارگیری اصول حاکم بر اقتصاد اسلامی و عدالت محوری آن برای مقابله با تحریم‌ها اثرگذار است. واعظ و اکبری (۱۳۹۱) با تحلیل محتوای مقاله‌های معتبر ایران در حوزه اقتصاد کلان بین سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۶ دریافتند اقتصاد کلان کشور با اولویت‌های پژوهشی اقتصاد ایرانی اسلامی همخوانی ندارد و نیاز به انجام تحقیقات بیشتر است.

مطالعه پیشینه‌ها نشان داد که پژوهشگران داخلی تاکنون پژوهش جامعی در زمینه تحلیل محتوای مقالات با موضوع زکات که بتواند راهکارهایی را به متخصصان و سیاست‌گذاران این حوزه ارائه دهد انجام نداده‌اند و مطالعات خارجی نیز محدود هستند. جدول ۱ به منظور ارائه رویکرد تحلیلی و انتقادی در زمینه مرور پیشینه پژوهش ارائه شده است:

جدول ۱. محدودیت‌های روش شناختی، مفهومی و محتوایی مطالعات پیشینه

پیشینه	محدودیت‌های روش شناختی	محدودیت‌های مفهومی و محتوایی
آناس و همکاران (۲۰۲۴)	تمرکز صرف بر پایگاه دایمنشن، تحلیل کیفی بدون ارتباط با ساختار اقتصادی - اجرایی زکات	محدود ماندن به تحلیل نویسندگان و مجلات بدون ارائه راهبرد کاربردی برای رونق اقتصادی با استفاده از زکات
وحیدی و همکاران (۲۰۲۲)	تمرکز بر علم سنجی کمی و شاخص‌های استنادی نه تحلیل کیفی محتوا	فقدان بررسی پیوند زکات با سیاست‌گذاری اقتصادی؛ دید توصیفی بدون تبیین کاربردی
الشاطر و همکاران (۲۰۲۱)	تحلیل کتابشناختی زکات بدون تحلیل محتوای موضوعی عمیق	تأکید بر ساختار انتشاراتی و نه تحلیل راهبردی و مفهومی درباره نقش زکات
جمال و همکاران (۲۰۲۰)	تحلیل کیفی اما محدود به یک منبع حدیثی خاص (صحیح بخاری)	تمرکز صرف بر درک زبانی / مفهومی زکات بدون پیوند با سیاست یا ساختار اقتصادی معاصر
نوبخت (۱۴۰۰)	تمرکز بر مالیات در ایران بدون توجه به زکات یا پیوندهای فقهی - اقتصادی	عدم بررسی تعامل زکات و مالیات در بستر الگوی مالی اسلامی
مصطفوی (۱۳۹۷)	تحلیل محتوای مقایسه‌ای اما با رویکرد غیرتطبیقی با واقعیت‌های اقتصادی روز	عدم بررسی ابزارهای اجرایی همچون زکات در تحقق شاخص‌های اقتصاد اسلامی
رهبر و همکاران (۱۳۹۶)	اتکا به تحلیل بیانات رهبری بدون مدل‌سازی مفاهیم در قالب سیاست‌گذاری	استخراج مفاهیم کلی بدون ارائه راهکارهای اجرایی دقیق
واعظ و اکبری (۱۳۹۱)	تحلیل محتوای مقالات اقتصاد کلان بدون ورود به ابزارهای مالی اسلامی	عدم همخوانی اولویت‌های پژوهشی با نیازهای نظری اقتصاد اسلامی

بر اساس یافته‌های جدول ۱ در حوزه مورد مطالعه مقاله، شکاف تحقیقاتی قابل مشاهده است. در این میان مقاله کاشیان (۱۴۰۰) که در پی ارائه نظریه و سناریوهای

کاربردی در سطح حکمرانی مالی زکات در نظام اقتصاد اسلامی بود، شناسایی گردید. مقاله حاضر می‌تواند داده‌های میدانی و تجربی را برای تقویت سناریوهای کاشیان (۱۴۰۰) ارائه نماید و با ارائه "تجربیات گذشته" و مقاله کاشیان (۱۴۰۰) با تلاش در "طراحی ساختار آینده" مکمل یکدیگرند و می‌توان از تلفیق آن‌ها برای برنامه‌ریزی راهبردی نهاده‌سازی زکات در اقتصاد ایران استفاده کرد. بنابراین این پژوهش می‌تواند از این لحاظ برای انجام تحقیقات آتی حوزه آینده پژوهانه حائز اهمیت باشد.

۲. روش پژوهش

پژوهش به روش توصیفی و تحلیل محتوای کمی^۱ و از نوع کاربردی انجام شد. مقالاتی که موفق به نمایه شدن در پایگاه‌های استنادی شوند از اعتبار بسیار بالایی برخوردارند. پایگاه استنادی جهان اسلام (آی.اس.سی.) بر اساس فاکتورها و معیارهای مختلف (کیفیت مقاله، میزان ارجاع و استناد و ...) تنها مقالات معتبر را نمایه^۲ می‌کند و در زمره مهم‌ترین پایگاه‌های استنادی جهان است که زبان فارسی اولین زبان مورد تاکید آن محسوب می‌گردد. (مهراد و فرمانی، ۱۳۹۲؛ داسیلوا و کامکار^۳، ۲۰۱۳) بنابراین نتایج حاصل از بررسی مقالات نمایه شده در آن از پایایی و قابل اعتماد بودن لازم برخوردار هستند. مراحل اجرایی تحلیل محتوای کمی در مقاله حاضر عبارتند از:

- تعیین جامعه آماری و گردآوری داده‌ها
- استخراج داده‌های کتابشناختی جامعه آماری
- پیش‌پردازش متون و پاک‌سازی زبانی جامعه آماری
- تحلیل هم‌رخدادی واژگان در جامعه آماری
- تعیین فراوانی اصلاحات در متن جامعه آماری
- تأیید موضوعات توسط متخصصان

1. Quantitative Content Analysis

از روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی، علوم ارتباطات و علوم رفتاری است. تحلیل محتوای کمی فرایندی است نظام‌مند برای شمارش فراوانی برخی واژه‌ها، عبارات، موضوعات یا مفاهیم مشخص در یک مجموعه معین از داده‌های متنی، با هدف کشف الگوها یا روندهای ارتباطی.

2. Index

3. da Silva and Kamkar

- تحلیل آماری نتایج

که در ادامه به تفصیل توضیح داده شده است:

جامعه آماری پژوهش تمامی مقالات منتشر شده در زمینه زکات در کشور نمایه شده در پایگاه استنادی آی.اس.سی. را شامل می‌گردد که ماحصل جستجوی پیشرفته کلیدواژه‌های زکات، فطریه، مالیات اسلامی، منابع مالی حکومت اسلامی، پاکسازی سرمایه در قسمت جستجوی موضوعی از ابتدای سال ۱۳۸۰ تا پایان سال ۱۴۰۲، پس از حذف موارد تکراری و نامرتبط^۱ حاصل از جستجو، ۱۳۷ مقاله را دربرداشت. ابزار تحقیق چک لیستی مشتمل بر کلیه اطلاعات کتابشناختی جامعه آماری شامل عنوان، پدیدآور، سال نشر، محل نشر، مؤسسه و دانشگاه‌ها، موضوع، چکیده و کلیدواژه است. به منظور تجزیه و تحلیل آماری و انجام محاسبات کلیه اطلاعات کتابشناختی ۱۳۷ مقاله مورد بررسی از نرم‌افزار اکسل^۲ استفاده گردید. باتوجه به نقشی که کلیدواژه‌های مقالات در بررسی سیر پژوهشی مقالات هر حوزه موضوعی علمی دارد، با استفاده از روش هم‌رخدادی واژگان برای نگاشت علمی و تعیین روند موضوعی حاکم بر پژوهش‌های حوزه زکات استفاده شد. تحلیل هم‌رخدادی واژگان، روشی برای شناسایی مهمترین موضوعات پژوهشی یا مفاهیم مهم هر حوزه پژوهشی است، زیرا پیش‌فرض‌های روش تحلیل هم‌رخدادی واژگان این است که هم‌رخدادی واژگان در یک سند نشان دهنده ارتباط موضوعی بین آنهاست. از طرف دیگر، با استخراج و بررسی کلمات عنوان، چکیده و کلیدواژه‌های مقالات، می‌توان مسیر تحقیقات و موضوعات بررسی شده در حوزه موضوعی زکات را شناسایی کرد. در اولین قدم در تحلیل هم‌واژگانی، لغات عنوان و چکیده و کلیدواژه از پیشینه‌های اطلاعاتی موجود استخراج شد.

۱. منظور از نامرتبط، مقاله‌ای است که فقط به صورت گذرا و بدون تحلیل، واژه "زکات" را در بخشی از متن آورده بود. محتوای مقاله درباره نظام مالیاتی کلی در اسلام، اما بدون تمرکز بر زکات به عنوان یک نهاد مالی خاص بود. مقاله در مورد فرهنگ دینی یا فقهی که صرفاً در بخشی از آن به زکات اشاره شده، ولی هدف یا تحلیل اصلی آن ارتباطی با زکات نداشت، گردید.

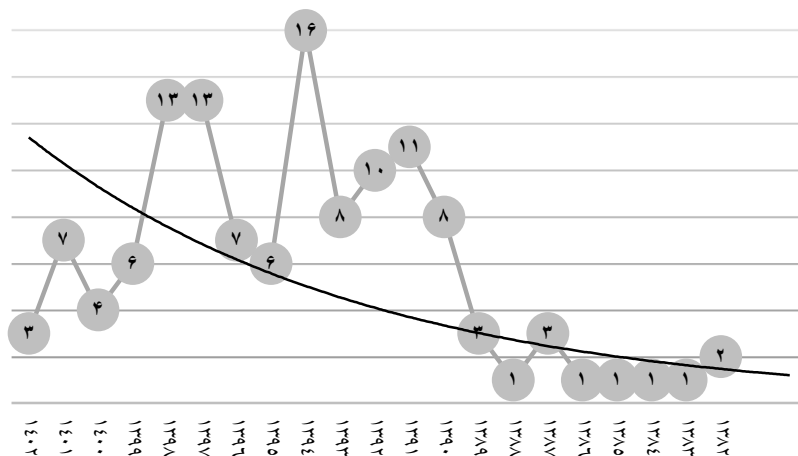
بر این اساس، در مرحله بعدی با رویکرد کمی و با استفاده از فنون علم سنجی جهت نمایه‌سازی موضوعی مقالات مورد بررسی برای تبیین اصطلاحات موضوعی روش نمایه‌سازی نیمه‌خودکار بکار گرفته شد. بدین منظور، از برنامه رایانه‌ای به زبان سی شارپ، با الگوریتم «شکاف گلچین» استفاده شد. این الگوریتم را توکلی زاده راوری (۱۳۹۴) پیشنهاد داده است. بر اساس این الگوریتم، هر آنچه که در متن مفهومی ندارد مانند (حروف اضافه، افعال، قید و غیره)، با یک علامت مانند ستاره جایگزین می‌شوند که به آن شکاف‌دهی می‌گویند. سپس، هر آنچه که بین دو ستاره قرار گرفته باشد به عنوان یک اصطلاح احتمالی در نظر گرفته می‌شود. این اصطلاحات احتمالی با تلفیقی از چهار پارامتر فراوانی اصطلاحات در متن، میانگین فراوانی واژه‌های تشکیل‌دهنده اصطلاح موضوعی، تعداد واژه‌های تشکیل‌دهنده آن اصطلاح و تعداد حضور آن اصطلاح به عنوان جزئی از اصطلاحات دیگر، وزن‌دهی می‌شوند. در آخر با یک تابع لگاریتمی، تعداد کلید واژه‌هایی که باید از آن متن استخراج شود تبیین شده و با در نظر گرفتن مسئله رابطه اعم و اخص بین موضوعات، مهمترین کلید واژه‌ها انتخاب (گلچین) می‌شوند. بر اساس نظر سه متخصص موضوعی که در این زمینه چاپ اثر و فعالیت اجرایی داشتند، آستانه پایینی برای موضوعات مرتبط، فراوانی دو و بیشتر در نظر گرفته شد.

نتایج تحلیل محتوایی ۱۳۷ اثر نمایه شده در آی.اس.سی نشان داد ۴۰ اثر به تحقیق در زمینه راهکارهای بکارگیری زکات در مسیر رونق اقتصادی پرداخته بودند که به منظور شناسایی راهکارهای لازم مورد تحلیل قرار گرفتند. (جدول ۵)

۳. یافته‌های پژوهش

پرسش اول: پراکنش مقالات حوزه زکات نمایه شده در پایگاه استنادی جهان اسلام در سال‌های مختلف چگونه است؟ برای پاسخ به این سوال تعداد مقالات منتشر شده در طی

۲۱ ساله گذشته از ۱۳۸۲ تا ۱۴۰۲ به تفکیک سال بررسی شد که یافته‌های حاصل در

نمودار ۱ ارائه شده است:

نمودار ۱. فراوانی متون علمی تولید شده در حوزه زکات (بر حسب سال)

نمودار ۱ نشان داد بیشتر چاپ مقالات در طول ۲۱ سال گذشته به سال ۱۳۹۴ با ۱۶ مقاله و سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ با ۱۳ مقاله اختصاص یافت. کمترین تولید علمی نیز به سال ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۶ و سال ۱۳۸۸ با تنها نمایه شدن یک اثر در پایگاه استنادی جهان علوم اسلام اختصاص یافت.

پرسش دوم: کدام مراکز علمی کشور دارای بیشترین چاپ مقالات در حوزه زکات در پایگاه استنادی جهان اسلام هستند؟ جهت پاسخ به این سوال پس از تحلیل محتوا ۱۳۷ مقاله مورد بررسی مشخص شد، ۸۳ موسسه علمی در ایران در چاپ اثر در حوزه زکات نقش داشته‌اند. جدول ۲، دوازده مرکز علمی برتر تولید علم در حوزه زکات ارائه شده است.

جدول ۲. مراکز علمی برتر کشور در حوزه زکات

رتبه	دانشگاه	فراوانی مقالات	درصد فراوانی مقالات
۱	دانشگاه امام صادق (ع)	۱۸	۱۳/۱۴
۲	دانشگاه تهران	۱۵	۱۰/۹۵
۳	دانشگاه قم، دانشگاه فردوسی مشهد، دانشگاه مفید، دانشگاه علامه طباطبائی	۶	۴/۳۸
۴	دانشگاه علوم اسلامی رضوی	۵	۳/۶۵
۵	دانشگاه سمنان، دانشگاه سیستان و بلوچستان، دانشگاه ایلام، دانشگاه تبریز، دانشگاه شهید بهشتی	۴	۲/۹۲

یافته‌های جدول ۲ نشان داد، دانشگاه امام صادق (ع) با ۱۸ اثر علمی، پرکارترین مرکز علمی کشور در حوزه زکات است. دانشگاه تهران با ۱۵ اثر در جایگاه دوم قرار گرفت. پرسش سوم: کدام مجلات بیشترین تعداد مقالات در حوزه زکات را در پایگاه استنادی جهان اسلام منتشر کرده‌اند؟ جهت پاسخ به این سوال پس از تحلیل محتوا ۱۳۷ مقاله مورد بررسی مشخص شد، ۵۹ مجله و موسسه انتشاراتی در ایران در چاپ اثر در حوزه زکات نقش داشته‌اند که پرکارترین آن‌ها در جدول ۳ معرفی شده‌اند:

جدول ۳. مجلات برتر حوزه زکات (بر حسب تعداد مقالات چاپ کرده)

ردیف	عنوان	تعداد مقالات	درصد فراوانی
۱	مطالعات اقتصاد اسلامی	۱۳	۹/۴۹
۲	پژوهشنامه مالیات	۹	۶/۵۷
۳	اقتصاد اسلامی	۸	۵/۸۴
۴	اقتصاد و بانکداری اسلامی، جستارهای اقتصادی ایران، معرفت اقتصاد اسلامی	۶	۴/۳۸
۴	فقه و مبانی حقوق اسلامی	۵	۳/۶۵
۴	حکومت اسلامی	۴	۲/۹۲
۵	تحقیقات مالی اسلامی، فقه و اصول، پژوهشنامه متین	۳	۲/۱۹

بر اساس آنچه در جدول ۳ آمده است، مجله مطالعات اقتصاد اسلامی با انتشار ۱۳ مقاله در حوزه زکات پرکارترین بوده و پژوهشنامه مالیات با چاپ ۹ مقاله و مجله اقتصاد اسلامی با انتشار ۸ اثر در جایگاه‌های دوم و سوم جای گرفتند.

پرسش چهارم: پرکارترین نویسندگان حوزه زکات در پایگاه استنادی جهان اسلام کدامند؟ به منظور پاسخگویی به این سوال پس از تحلیل محتوا ۱۳۷ مقاله مورد بررسی مشخص شد، ۲۲۱ محقق حوزه زکات در پایگاه استنادی جهان اسلام موفق به نمایه آثار علمی‌شان شده‌اند که پرکارترین آن‌ها در جدول ۴ بر اساس تعداد مقالات منتشره معرفی شده‌اند:

جدول ۴. معرفی نویسندگان برتر حوزه زکات

رتبه	نام نویسنده	فراوانی مقالات	درصد فراوانی	دانشگاه/موسسه علمی
۱	عسکری، محمد مهدی	۹	۶/۵۶	دانشگاه امام صادق (ع)
۲	کاشیان، عبدالمحمد	۸	۵/۸۴	دانشگاه سمنان
۳	شعبانی، احمد	۵	۳/۶۵	دانشگاه امام صادق (ع)
۳	محمدی‌پور، احمد	۴	۲/۹۲	دانشگاه امام صادق (ع)
۴	ایروانی، جواد	۴	۲/۹۲	دانشگاه علوم اسلامی رضوی
	توکلی، احمدرضا	۴	۲/۹۲	دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد
۵	کیاءالحسینی، یاءالدین	۳	۲/۱۹	دانشگاه مفید
۶	نعمتی، میثم	۳	۲/۱۹	موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)

بر اساس جدول ۴، محمد مهدی عسکری از دانشگاه امام صادق (ع) با ۹ مقاله پرکارترین نویسنده حوزه زکات شناخته شد. عبدالمحمد کاشیان با ۸ مقاله از دانشگاه سمنان در جایگاه دوم و احمد شعبانی با ۵ مقاله از دانشگاه امام صادق (ع) جایگاه سوم را به خود اختصاص دادند.

شبکه هم نویسندگی جامعه آماری در شکل ۱ ارائه شده است:

شکل ۱. شبکه هم نویسندگی

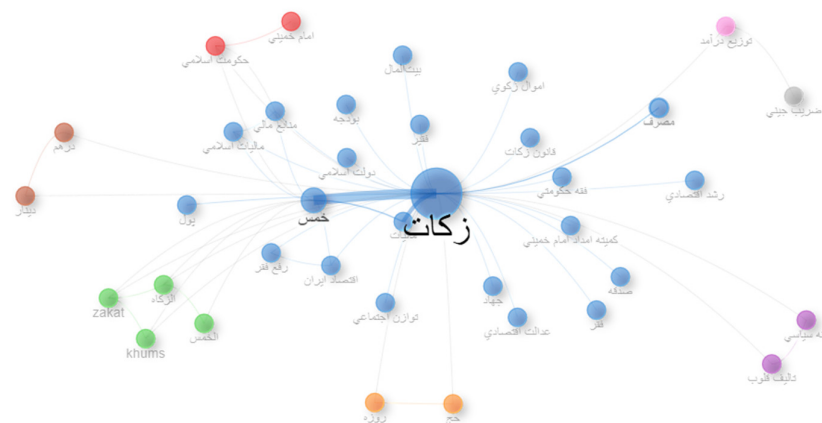
با توجه به شکل فوق، دایره‌ها که هر کدام نشانگر یک توصیفگر (کلیدواژه) است با اندازه‌های متفاوت و همچنین رنگ‌های مختلفی دیده می‌شوند. هر کدام از دایره‌ها (گره) در این نقشه نشانگر توصیفگر خاص خود می‌باشد که به عنوان برجسب مشخص شده و خطوط نشان دهنده رابطه آنها با یکدیگر است. تعداد زیاد خطوط بیانگر این است که توصیفگر ارتباط بسیار پیچیده و در هم تنیده با هم دارند و کل توصیفگر یک گره بزرگ با ارتباط‌های زیاد را تشکیل داده است.

خوشه اول عسکری محمدمهدی، کاشیان عبدالمحمد، شعبانی احمد، محمدمهدی پوراحمد، محمدمهدی پور احمد، و اسماعیل پور دره مهدی را شامل می‌شود. با توجه به مقادیر بالای رتبه صفحه برای سه نویسنده اول، این خوشه مرکز اصلی فعالیت‌های پژوهشی در زمینه زکات است. عسکری محمدمهدی نقش بسیار مهمی در این خوشه و کل شبکه دارد.

خوشه‌های ۲ تا ۷ شامل گروه‌های کوچکتری از نویسندگان هستند که در زمینه‌های تخصصی‌تری از زکات فعالیت می‌کنند. عدم وجود مرکزیت بینابینی نشان می‌دهد که این خوشه‌ها ارتباط کمی با سایر بخش‌های شبکه دارند و بیشتر به صورت مستقل فعالیت می‌کنند.

پرسش پنجم: اصطلاحات موضوعی مطرح در مقالات مورد مطالعه حوزه زکات در

نقشه علمی، موضوعات حوزه زکات در شکل ۲ نمایش داده شده است:

شکل ۲. نقشه موضوعات زکات

چنان که در شکل ۱ مشخص است دایره‌ها که هر کدام نشانگر یک توصیفگر (کلیدواژه) است با اندازه‌های متفاوت و همچنین رنگ‌های مختلفی دیده می‌شوند هر کدام از دایره‌ها (گره) در این نقشه نشانگر توصیفگر خاص خود می‌باشد که به عنوان برجسب مشخص شده و خطوط نشان دهنده رابطه آنها با یکدیگر است تعداد زیاد خطوط بیانگر این است که توصیفگر ارتباط بسیار پیچیده و در هم تنیده با هم دارند و کل توصیفگر یک گره بزرگ با ارتباط‌های زیاد را تشکیل داده است. بنابر نقشه مفهومی ارائه شده می‌توان کلمات استفاده شده در عنوان و چکیده جامعه آماری در زمینه زکات را مشاهده کرد کلیدواژه‌هایی که دارای هم رخدادی بیشتر هستند با خطوط پررنگ مشخص شده‌اند. به منظور تقسیم موضوعی خوشه‌ها در هر خوشه پربسامدترین مفهوم به عنوان نام خوشه در نظر گرفته شد. هر چقدر تعداد پیوندها و خطوط در یک گراف کم باشد شبکه گسسته یا پراکنده است. اگر تعداد پیوندها و خطوط در یک گراف بیشتر از تعداد رئوس باشد آن شبکه پیوسته است با توجه به شکل بالا ساختار شبکه هم رخداد

واژگان حوزه زکات در ایران از به هم پیوستگی برخوردار است. خوشه ۱ شامل گره‌های "حکومت اسلامی" و "امام خمینی" است که نشان‌دهنده مفاهیم سیاسی و مذهبی مرتبط با رهبری و سیستم حکومتی اسلامی است. این خوشه به مفاهیم کلیدی در تاریخ سیاسی ایران مرتبط می‌شود.

خوشه ۲ به مفاهیم اقتصادی و اجتماعی اسلامی پرداخته و شامل گره‌هایی مانند "زکات"، "خمس"، "مالیات"، "پول"، "عدالت اقتصادی"، "اقتصاد ایران"، "رفع فقر" و "فقیر" است که به توزیع منابع مالی و کاهش فقر در جامعه اسلامی اشاره دارند. این خوشه به تحلیل‌های اقتصادی و اجتماعی که بر پایه اصول اسلامی بنا شده‌اند، پرداخته و روابط پیچیده‌ای میان عدالت اجتماعی و اقتصادی در این زمینه‌ها به چشم می‌خورد.

خوشه ۳ شامل مفاهیم مشابه زکات و خمس است که در زبان‌های مختلف ارائه شده‌اند، مانند "zakat"، "الزکاه"، "khums" و "الخمس"، که نشان‌دهنده فراگیری این مفاهیم در جوامع مختلف مسلمان است.

در خوشه ۴، مفاهیم مربوط به فقه اسلامی و اصول سیاسی مانند "فقه سیاسی" و "تالیف قلوب" قرار دارند که تأثیر فقه بر سیاست و روابط اجتماعی را نشان می‌دهند.

خوشه ۵ به عبادات اسلامی مانند "حج" و "روزه" اشاره دارد که بخش‌های مهمی از آموزه‌های دینی هستند. خوشه ۶ شامل واحدهای پولی اسلامی نظیر "درهم" و "دینار" است که نشان‌دهنده تاریخچه اقتصادی و سیستم‌های پولی اسلامی می‌باشد.

خوشه ۷ نیز به "توزیع درآمد" پرداخته و به مفاهیم مربوط به توزیع ثروت و رفاه اجتماعی اشاره دارد، در حالی که خوشه ۸ به "ضریب جینی" می‌پردازد که نابرابری‌های اقتصادی در جوامع مختلف را اندازه‌گیری می‌کند. در مجموع، این خوشه‌ها نشان‌دهنده روابط پیچیده و چندوجهی میان مفاهیم دینی، اقتصادی و اجتماعی هستند که در یک سیستم اسلامی به کار گرفته می‌شوند و درک این روابط می‌تواند به تحلیل عمیق‌تری از ساختارهای اجتماعی و اقتصادی کمک کند.

پرسش ششم: راهکارهای بکارگیری زکات در مسیر رونق اقتصادی پس از تحلیل محتوا مقالات نمایه شده در پایگاه استنادی جهان اسلام کدامند؟ جهت پاسخ به سوال ششم پس از مطالعه پیشینه‌های پژوهش (۱۳۷ مقاله) در زمینه زکات مشخص شد در

مجموع ۴۰ مورد پژوهش می‌توانند پاسخگوی این سوال باشند که با استفاده از روش تحلیل هم‌رخدادی واژگان با استخراج و بررسی کلمات عنوان، چکیده و کلیدواژه‌های مقالات، نتایج حاصل در جدول ۵ ارائه شده است:

جدول ۵. راهکارهای بکارگیری زکات در مسیر رونق اقتصادی

منبع	راهکار
محقق داماد و مهریار (۱۳۹۹)؛ باقری تودشکی و همکاران (۱۳۹۲)؛ حیدری مزرعه آخوند و شهبازی (۱۳۹۸)؛ امینی و همکاران (۱۳۹۸)؛ پورمولا و طاهری (۱۳۹۷)؛ کریمی محلی (۱۳۹۸)؛ ترکمانی و بیگدلی (۱۳۹۴)؛ ایروانی (۱۳۸۹)؛ رضایی (۱۳۸۲)	بکارگیری راهبردهای آگاهی رسانی جایگاه زکات از دیدگاه اسلام در جامعه
شاه ولی و همکاران (۱۳۹۶)؛ مصباح (۱۳۹۴)؛ موسی زاده و همکاران (۱۳۹۴)؛ قلعه نوی و پاسبانی صومعه (۱۳۹۲)؛ صفایی و همکاران (۱۳۹۹)؛ رضایی و سبزو (۱۳۹۱)؛ فرهادیان آرانی و وثوق (۱۳۹۰)؛ عزتی و شهریاری (۱۳۹۱)؛ نوریان (۱۳۸۹)	فرهنگ‌سازی در زمینه پرداخت زکات در جامعه
کعبی نسب و همکاران (۱۳۹۷)؛ رجائی و نعمتی (۱۳۹۷)؛ کیاالحسینی (۱۳۹۸)	وضع یک قانون جامع، کامل و متقن در مورد زکات
حسینی و بابائی (۱۴۰۰)؛ پژومان و زارع (۱۳۹۸)؛ عسگری و محمدی‌پور (۱۳۹۸)؛ عسکری و کاشیان (۱۳۹۴)؛ توسلی (۱۳۹۳)؛ عاقلی (۱۳۹۱)؛ گیلک حکیم‌آبادی (۱۳۸۵)	برآورد ظرفیت بالقوه تامین زکات در ایران ^۱
عسکری و محمدی‌پور (۱۴۰۰)؛ کاشیان و همکاران (۱۳۹۸)؛ کاشیان و شعبانی (۱۳۹۷)؛ کوشکی فروشانی، جعفر (۱۳۹۷)	معرفی نهاد پیشنهادی برای ساماندهی و عملیاتی کردن سیاست مالیاتی زکات در کشور
مهرانی و همکاران (۱۳۹۴)؛ زمانی رستمی و رستمی، (۱۳۹۴)؛ میسمی (۱۳۹۱)؛ شمس‌الدینی و شهرکی (۱۳۹۰)؛ شعبانی و کاشیان (۱۳۹۵)؛ علم‌الهدی (۱۳۹۵)	تدوین و اجراسازی برنامه مدون و یکپارچه برای گردآوری زکات از سوی متولی امر

۱. ظرفیت بالقوه، تمام امکانات و فرصت‌هایی را شامل می‌شود که اگر به درستی به کار گرفته شوند، می‌توانند باعث افزایش چشمگیر جمع‌آوری و توزیع عادلانه زکات در کشور شوند که از جمله به میزان وجود اموال مشمول زکات در کشور که قابل شناسایی، ارزیابی و جمع‌آوری هستند؛ میزان آمادگی و مشارکت مردمی برای پرداخت زکات؛ میزان امکانات و ساختارهای اداری (مثل دفاتر کمیته امداد و شوراهای زکات) می‌توان اشاره کرد.

یافته‌های جدول ۵ توانست از جمله مهمترین راهکارهای بکارگیری زکات در مسیر رونق اقتصادی را شناسایی کند. این راهکارها شامل بکارگیری راهبردهای آگاهی‌رسانی جایگاه زکات از دیدگاه اسلام در جامعه، فرهنگ‌سازی در زمینه پرداخت زکات در جامعه، وضع یک قانون جامع، کامل و متقن در مورد زکات، برآورد ظرفیت بالقوه تامین زکات در ایران، معرفی نهاد پیشنهادی برای ساماندهی و عملیاتی کردن سیاست مالیاتی زکات در کشور و تدوین و اجراسازی برنامه مدون و یکپارچه برای گردآوری زکات از سوی متولی امر است.

بحث و نتیجه گیری

زکات با توجه به جایگاه ویژه و نقش مهمی که در اقتصاد اسلامی دارد، به عنوان بازوی اقتصادی و منبع مالی در نظام اسلامی مطرح شده و نیازمند سیاست‌گذاری ویژه از سوی متولیان امر در کشور است. ایران به عنوان تنها کشور حکومت شیعه در جهان در نظام اقتصادی حکومت اسلامی، همانگونه که هاشمی مهر (۱۴۰۲) اشاره دارد به منظور تولید ثروت و پیشرفت اقتصادی خود به منظور اجراسازی فريضه زکات به عنوان یک واجب دینی اثربخش بر اقتصاد اسلامی باید سرآمد سایر ممالک مسلمان باشد. نتایج حاصل از بررسی عسکری و محمدی پور (۱۳۹۹)، عسکری و کاشیان (۱۳۹۴) و کبایه‌الحسینی (۱۳۸۷) خاطر نشان کرد آنگونه که شایسته تقدیر باشد در این زمینه در کشور پس از انقلاب اسلامی عمل نشده است. جهت بهبود وضعیت موجود، مقاله حاضر کوشید تا با تحلیل محتوای تولیدات علمی حوزه موضوعی زکات، ضمن معرفی اندیشمندان، موسسات تحقیقاتی، مجلات علمی- پژوهشی برتر به عنوان ذخایر دانش این حوزه در عصر حاضر، با تحلیل محتوای موضوعات مقالات ضمن معرفی موضوعات هسته به بررسی محتوایی راهکارهای پیشنهادی اندیشمندان حوزه در جهت استفاده از زکات در مسیر رونق اقتصاد اسلامی بپردازد.

به طور کل تحلیل محتوای تولیدات علمی، دسته بندی موضوعی و شناخت نوع مطالب منتشر شده در نشریات تخصصی لازمه دسترسی آسان و سریع به اطلاعات است. با این حال در ایران تاکنون پژوهشی برای تحلیل محتوای مقاله‌های منتشر شده در حوزه

زکات صورت نگرفته بود. در راستای تحقق این هدف، بررسی و تحلیل مقالات حوزه زکات در ایران بر اساس مقالات نمایه شده در پایگاه استنادی جهان اسلام که یکی از مهم‌ترین نمایه‌های استنادی جهان محسوب می‌شود، انجام گرفت تا بتوان از یافته‌های حاصل از مقاله در اجرای پژوهش‌ها و برنامه‌ریزی‌های آینده کشور در حوزه زکات استفاده کرد. آنچه در ادامه می‌آید، مبتنی بر نتایج حاصل از رویکرد مذکور است:

نتیجه کلی حاصل از نمودار ۱ نشان داد در طول ۲۱ سال گذشته روند تولید علمی با شیب ملایم روند رو به رشدی داشته است که با نتایج وحیودی و همکاران (۲۰۲۲) همسو بود. حمایت از تحقیقات و طرح‌های علمی در حوزه زکات زمینه‌ساز کارهای بیشتر و عملیاتی شدن بهتر امور در حوزه زکات خواهد شد. دانشگاه‌های امام صادق (ع)، تهران، قم، فردوسی مشهد، شیخ مفید و علامه طباطبایی جز سردمداران این حوزه در کشور محسوب می‌شوند. نتایج پژوهش حاضر با نوبخت (۱۴۰۰) همسو بود. زمینه‌سازی در جهت برقراری ارتباط صنعت و دانشگاه و اجرای پایان‌نامه‌ها و طرح‌های تحقیقاتی محصول محور در این مراکز در حوزه زکات، مقدمات لازم را برای بهبود شرایط فراهم خواهد نمود. چرا که نتایج حاصل از نمودار ۱، سهم بسیار ناچیز تولید علمی حوزه زکات (۰/۷۳٪) را در علوم کشاورزی خاطر نشان کرد، این درحالی است که نجفی (۱۳۶۲) بر این مطلب تاکید داشته که موضوعات متعلق زکات از جمله انعام ثلاث^۱ و غلات اربع^۲ بر حیطه علوم کشاورزی تاکید دارند. بنابراین نتایج پژوهش حاضر با واعظ و اکبری (۱۳۹۱) همسو است و ضرورت انجام تحقیقات بیشتری را در این زمینه تاکید می‌نماید. مجله مطالعات اقتصاد اسلامی با انتشار ۱۳ مقاله در حوزه زکات پرکارترین شناخته شد و پژوهش‌نامه مالیات با چاپ ۹ مقاله و مجله اقتصاد اسلامی با انتشار ۸ اثر در جایگاه‌های دوم و سوم قرار گرفتند. این مجلات با انتشار ویژه‌نامه در حوزه زکات می‌توانند جایگاه خود را بیش از پیش در این حوزه در پایگاه استنادی جهان اسلام ارتقا بخشند. محمدمهدی عسکری از دانشگاه امام صادق (ع) با ۹ مقاله پرکارترین نویسنده حوزه زکات شناخته شد. عبدالمحمد کاشیان با ۸ مقاله از دانشگاه سمنان در جایگاه دوم و

۱. منظور از انعام ثلاث عبارتند است از: گاو، شتر، گوسفند.

۲. منظور از غلات اربع عبارت است از گندم، جو، کشمش خرما.

احمد شعبانی با ۵ مقاله از دانشگاه امام صادق (ع) جایگاه سوم را به خود اختصاص داد. حمایت انجمن اقتصاد اسلامی ایران^۱ از محققان برتر حوزه زکات و تشکیل کارگروه تخصصی زکات زمینه لازم را برای تشکیل اتاق فکر جهت بهبود وضعیت موجود در ایران در زمینه بکارگیری زکات در مسیر رونق اقتصاد اسلامی ایران میسر خواهد نمود. یافته‌های جدول ۴ پس از مرور نظامند جامعه آماری و با رویکردی بر روش تحلیل هم‌رخدادی واژگان با شاهد مثال ۴۰ اثر علمی معتبر نمایه شده در پایگاه استنادی جهان علوم اسلام (آی.اس.سی) توانست از جمله مهمترین راهکارهای بکارگیری زکات در مسیر رونق اقتصادی را شناسایی کند. زکات یکی از اساسی‌ترین فرائض اسلامی است و در جامعه اسلامی نقش مهمی دارد، مطالعه و تحلیل مقالات مرتبط با زکات به مسئولان کشور کمک می‌کند تا در سیاست‌گذاری‌ها و تصمیم‌گیری‌های خود بهترین راهکارها و رویکردها را اتخاذ کنند. بکارگیری راهبردهای آگاهی رسانی جایگاه زکات از دیدگاه اسلام در جامعه، فرهنگ‌سازی در زمینه پرداخت زکات در جامعه، وضع یک قانون جامع، کامل و متقن در مورد زکات، برآورد ظرفیت بالقوه تامین زکات در ایران، معرفی نهاد پیشنهادی برای ساماندهی و عملیاتی کردن سیاست مالیاتی زکات در کشور، تدوین و اجراسازی برنامه مدون و یکپارچه برای گردآوری زکات از سوی متولی امر از جمله راهکارهای شناسایی شده حاصل از تحقیق بودند. پژوهش حاضر همسو با آناس و همکاران (۲۰۲۴) خاطر نشان کرد زکات در حوزه توسعه اقتصاد اسلامی نقش کلیدی دارد. بنابراین به عنوان کلام آخر ایجاد ارکان و دستگاه‌های اجرایی در کنار نهادهای پژوهشی برای استفاده از راه‌حل‌های علمی کارآمد حاصل از پژوهش‌های انجام گرفته در حوزه زکات کاملاً ضروری به نظر می‌رسد. به عبارتی، ایجاد تغییرات اجرایی در همه ابعاد اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، و اقتصادی امری لازم است. مسئولان و مراکز متولی این امر در کشور می‌توانند با تشکیل و گردهمایی بین اندیشمندان حوزه بهترین روش‌ها و راهکارهای موجود برای جمع‌آوری، توزیع و استفاده از زکات را درک کنند تا سیاست‌ها و برنامه‌های خود را بر اساس اصول و مفاهیم و راهبردهای بهینه‌سازی متخصصان در زمینه زکات تنظیم نمایند و بهترین تصمیمات را جهت رسیدن به نتایج

1. <https://ieaoi.ir/>

مدنظر اتخاذ کنند.

از منظر طراحی پرسش و خاستگاه اولیه تحقیق، انجام پژوهشی در زمینه بررسی تأثیر علمی و عملی مقالات حوزه زکات بر جامعه و قانون‌گذاری اقتصاد اسلامی پیشنهاد می‌گردد.

کتابنامه

- امینی، حسینعلی؛ راعی، مسعود؛ توکلی، احمدرضا (۱۳۹۸). تبیین جایگاه حکومتی مالیات در فقه سیاسی امامیه. پژوهشنامه مذاهب اسلامی، ۶(۱۲)، ۳۳۶-۳۶۲.
- ایروانی، جواد. (۱۳۸۹). نقدی بر «بازجستی در ادله عبادیت زکات و خمس»، فقه و اصول، ۴۲(۱)، ۹-۴۴.
- باقری تودشکی، مجتبی؛ باقری، محمد مهدی؛ رضایی، محمد رضا (۱۳۹۲). احکام، مجازات و آثار دنیوی و اخروی فرار و اجتناب از مالیات زکات، نشریه اقتصاد و بانکداری اسلامی، ۲(۲)، ۲۷-۴۶.
- پژومان، سودابه؛ زارع، هاشم (۱۳۹۸). ارتباط منابع درآمدی از طریق پرداخت زکات؛ شرطی برای یک اقتصاد تعادلی اسلامی، اقتصاد اسلامی، ۱۹(۷۳)، ۱۲۳-۱۵۳.
- پورمولا، سید محمد هاشم؛ طاهری، ریحانه (۱۳۹۷). تألیف قلوب در فقه امامیه و چگونگی اجرای آن در عصر غیبت. مجله علمی پژوهش‌های فقهی، ۱۴(۴)، ۹۴۹-۹۷۹.
- ترکمانی، حسینعلی؛ بیگدلی، رمضانعلی، (۱۳۹۴). معناشناسی تزکیه در قرآن کریم با رویکردی بر مولفه‌های تربیتی، دوفصلنامه آموزه‌های تربیتی در قرآن و حدیث، ۱(۱)، ۹۳-۱۰۸.
- توسلی، محمداسماعیل (۱۳۹۳). ارائه روشی برای برآورد زکات (مطالعه موردی استان قم). پژوهشنامه مالیات، ۲۲(۲۲)، ۸۱-۱۱۰.
- توکلی زاده راوری، محمد (۱۳۹۴). مدل دو مرحله ای شکاف- گلچین برای نمایه سازی خودکار متون فارسی، تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۲۱(۱)، ۴۰-۴۰.
- حر عاملی، محمد بن حسن (۱۴۱۴ هـ. ق). وسائل الشیعة. قم: آل البیت.
- حسینی، میسمی؛ یاوری، کاظم؛ قائمی اصل، مهدی؛ توکلیان، حسین (۱۳۹۱). ارائه مدل

- تعالی عمومی در چارچوب اقتصاد و بانکداری اسلامی، اقتصاد اسلامی، ۴۵ (۳۰)، ۷۷-۱۰۶.
- حسینی، سید علی؛ بابائی، فاطمه (۱۴۰۰). مطالعه تطبیقی زکات واحد تجاری و قوانین و استانداردهای آن در کشورهای اسلامی، مطالعات حسابداری و حسابرسی، ۱۰ (۳۸)، ۲۲-۵.
- حیدری مزرعه آخوند، محمدعلی؛ شهبازی، سامیه (۱۳۹۸). پژوهشی در معنای حق مالی عبارت «وَأَتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ». پژوهشنامه تفسیر و زبان قرآن، ۷ (۲)، ۶۱-۷۶.
- رجائی، سیدمحمد کاظم؛ و نعمتی، میثم (۱۳۹۷). نقد و بررسی قانون زکات و ارائه راهکارهای اصلاحی. اقتصاد اسلامی، ۱۸ (۷۰)، ۶۳-۸۹.
- رضایی، مجید (۱۳۸۲). مالیات‌های حکومتی: مشروعیت یا عدم مشروعیت؟. دوفصلنامه علمی مطالعات و سیاست‌های اقتصادی، ۳ (۳۵)، ۶۳-۸۴.
- رضایی، محمدقاسم؛ سبزو، محبوبه (۱۳۹۱). ارائه الگویی برای پذیرش خمس به عنوان بخشی از مالیات بر درآمد. پژوهشنامه مالیات، ۲۰ (۱۵)، ۱۵۲-۱۲۵.
- رهبر، فرهاد؛ سیف، اله‌مراد؛ دهقان، نبی‌اله؛ فرج‌الله‌زاده، محمد؛ آل‌اسحاق، یحیی (۱۳۹۶). الگوی پارادایمی مقابله با تحریم‌های اقتصادی علیه جمهوری اسلامی ایران بر اساس گفتمان امام و رهبری، مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی، ۱ (۴)، ۷-۳۵.
- زمانی رستمی، محمد؛ رستمی، محمدهادی (۱۳۹۴). پیشنهادهایی برای بسط و جایگزینی نظام مالیاتی اسلام، مطالعات اقتصاد اسلامی، ۱ (۱۵)، ۷-۲۶.
- شاه ولی، منصور؛ خلیق زاده، پروین؛ کرمی، غلامحسین (۱۳۹۶). رویکرد ارزشی به کسب و کار و تولید در بخش کشاورزی: مهیاسازی برای ترویج سازوکار تأمین زکات، مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی، ۴ (۲)، ۸۷-۹۰.
- شعبانی، احمد؛ کاشیان، عبدالمحمد (۱۳۹۵). طراحی سازوکار ورود خمس و زکات به نظام مالیاتی ایران و آثار بالقوه اقتصادی آن، مطالعات اقتصاد اسلامی، ۲ (۱۶)، ۳۹-۷۴.
- شمس‌الدینی، مصطفی؛ شهرکی، جواد (۱۳۹۰). پیاده سازی یک الگوی مالیاتی مناسب از منظر قوانین مالیاتی اسلام، مطالعات اقتصاد اسلامی، ۶ (۲۸)، ۹۷-۱۲۴.
- صفایی، زهرا؛ شاکری بستان‌آباد، رضا؛ صالحی کمرودی، محسن (۱۳۹۹). بررسی عوامل

مؤثر بر درآمد زکات (مطالعه موردی: کمیته امداد امام خمینی استان سیستان و بلوچستان)، نشریه اقتصاد و بانکداری اسلامی، ۹ (۳۳)، ۲۳۹-۲۲۳.
طباطبائی، محمدحسین (۱۳۹۰ هـ.ق). المیزان فی تفسیر القرآن، بیروت: موسسه الاعلمی للمطبوعات.

طریحی، فخرالدین (۱۴۰۸ هـ.ق). مجمع البحرین، قم: مکتب النشر للثقافة الاسلامیه.
عاقلی، لطفعلی (۱۳۹۱). سنجش ظرفیت پرداخت مالیات‌های اسلامی در استان‌های کشور (مطالعه موردی زکات). پژوهشنامه مالیات، ۲۰ (۱۶)، ۹۲-۶۱.
عزتی، مرتضی؛ شهریاری، لیلا (۱۳۹۱). ارزیابی عملکرد کمیته امداد امام خمینی (ره) در زمینه جمع‌آوری زکات، پژوهشنامه مالیات، ۲۰ (۱۶)، ۶۰-۳۱.
عسکری، محمد مهدی؛ کاشیان، عبدالمحمد (۱۳۹۴). برآورد ظرفیت بالقوه زکات در اقتصاد ایران و مقایسه آن با زکات پرداختی طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹، مطالعات اقتصاد اسلامی، ۲ (۱۴)، ۶۹-۱۰۶.

عسکری، محمد مهدی؛ کاشیان، عبدالمحمد (۱۳۹۴). برآورد ظرفیت بالقوه زکات در اقتصاد ایران و مقایسه آن با زکات پرداختی طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹، مطالعات اقتصاد اسلامی، ۷ (۲)، ۶۹-۱۰۶.

عسکری، محمد مهدی؛ محمدی پور، احمد (۱۳۹۹). نقش زکات در توازن اجتماعی و رشد اقتصادی ایران با استفاده از مدل تصادفی زکات طی سال‌های ۱۳۷۸-۱۳۹۶.
دوفصلنامه جستارهای اقتصادی ایران با رویکرد اقتصاد اسلامی، ۱۷ (۳۳)، ۹-۳۴.
عسکری، محمد مهدی؛ محمدی پور، احمد (۱۴۰۰). ارائه الگو پیشنهادی تأمین مالی دولت اسلامی و بررسی ظرفیت اجرایی آن در اقتصاد ایران، تحقیقات مالی اسلامی، ۱۰ (۲)، ۵۳۸-۴۹۵.

عسگری، محمد مهدی؛ محمدی پور، احمد (۱۳۹۸). مفهوم فقر اقتصادی و تبیین راهکار زکات در رفع آن، اقتصاد اسلامی، ۱۹ (۷۵)، ۷۸-۵۱.
علم الهدی، سیدسجاد (۱۳۹۵). تحلیلی از شاخص‌های نظام مالیات اسلامی به عنوان الگوی هدف برای نظام مالیاتی ایران، بررسی مسائل اقتصاد ایران، ۳ (شماره ۲) (شماره پیاپی ۶)، ۹۵-۱۰۹.

فرهادیان آرانی، علی؛ وثوق، بلال (۱۳۹۰). شناسایی و رتبه بندی عوامل موثر بر میزان مشارکت افراد در پرداخت زکات، مطالعات اقتصاد اسلامی، ۶ (۳۰): ۱۴۱ - ۱۷۰.

قلعه نوی، مهدی؛ پاسبانی صومعه، ابوالفضل (۱۳۹۲). عقلانیت اقتصادی برای جمع آوری دولتی زکات، نشریه اقتصاد و بانکداری اسلامی، ۲ (۳): ۱۲۰-۱۱۱.

کاشیان، عبدالمحمد (۱۴۰۰). آینده نظام سازی زکات در هندسه تأمین مالی دولت اسلامی در ایران در آیینة فقه شیعه، معرفت اقتصاد اسلامی، ۲ (پیاپی ۲۴)، ۱۹۳-۲۱۰.

کاشیان، عبدالمحمد؛ شعبانی، احمد (۱۳۹۷). ارائه الگوی یکپارچه سازی نظام منابع مالی اسلامی و مالیات های متعارف در ایران (جمع آوری و مصرف منطقه ای در ماتریس سه بعدی ولی فقیه، منطقه و وظایف)، تحقیقات بنیادین علوم انسانی، ۴ (۱)، ۷-۳۵.

کاشیان، عبدالمحمد؛ شعبانی، احمد؛ عسکری، محمد مهدی (۱۳۹۸). تبیین مؤلفه های تأثیرگذار در طراحی الگوی یکپارچه سازی نظام منابع مالی اسلامی و مالیات های متعارف در ایران و ارائه یک الگو، مطالعات اقتصاد اسلامی، ۲۲ (۴۶)، ۳۶۱-۴۰۶.

کریمی محلی، طاهره (۱۳۹۸). بررسی دیدگاه تفسیری فریقین در مصداق شناسی «حق معلوم» در آیه ۲۴ معارج، نشریه علمی مطالعات تفسیری، ۱۰ (۴۰)، ۱۵۴-۱۴۱.

کعبی نسب، عباس؛ رجایی، سید محمد کاظم؛ ربیعی، محمد؛ نعمتی، میثم (۱۳۹۷). قانون پیشنهادی زکات بر اساس فقه حکومتی و مالیه عمومی اسلام، معرفت اقتصاد اسلامی، ۹ (۲)، ۵-۱۰.

کوشکی فروشانی، جعفر (۱۳۹۷). ارائه نهاد پیشنهادی برای ساماندهی و عملیاتی کردن سیاست مالیاتی زکات در کشور، تحقیقات بنیادین علوم انسانی، ۱ (۱۰)، ۱۱۹-۱۴۳.

کیاء الحسینی، سید ضیاء الدین (۱۳۸۷). نقش زکات فطره در فقرزدایی (مطالعه موردی: ایران ۱۳۸۵ - ۱۳۷۰)، اقتصاد اسلامی، ۸ (۳۱)، ۱۳۳-۱۶۰.

کیاء الحسینی، ضیاء الدین (۱۳۹۸). بررسی عملکرد قانون زکات در ایران، پژوهشنامه مالیات، ۲۷ (۴۲)، ۷-۴۱.

گیلک حکیم آبادی، محمد تقی (۱۳۸۵). بررسی توان زکات (گندم و جو) در کاهش فقر (مطالعه موردی استان گلستان، دوفصلنامه علمی مطالعات و سیاست های اقتصادی، ۹ (۵۴)، ۱۰۱-۱۱۴).

- مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۴ هـ. ق). بحارالانوار، بیروت: داراحیاء التراث العربی، مؤسسه الوفاء.
- محقق داماد، سید مصطفی؛ مهریار، محمد (۱۳۹۹). شخصیت حقوقی زکات در منظر فقهی و ارتباط آن با بیت المال، فقه و مبانی حقوق اسلامی، ۵۳ (۲)، ۴۲۳-۴۴۱.
- مصباح، محمد تقی (۱۳۹۴). ضرورت گسترش آموزه‌های اهل بیت علیهم السلام در جامعه، معرفت، ۲۴ (۲۱۲)، ۵-۱۶.
- مصباحی مقدم، غلامرضا (۱۳۹۷). جایگاه زکات از دیدگاه فقه حکومتی. دوفصلنامه جستارهای اقتصادی ایران با رویکرد اقتصاد اسلامی، ۱۵ (۳۰)، ۱۱۹-۱۳۵.
- مصطفوی، سید محمدحسن (۱۳۹۷). تحلیل محتوای پیش‌نویس سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با معیار برخی شاخص‌های اقتصاد اسلامی در مقایسه با قانون اساسی ج. ا. ایران، نشریه اقتصاد و بانکداری اسلامی، ۷ (۲۳)، ۶۵-۸۶.
- مهراد، جعفر، فرمانی، مریم (۱۳۹۲). آشنایی با پایگاه استنادی علوم جهان اسلام ISC. شیراز: تخت جمشید، ۱۳۹۲.
- مهرانی، ساسان؛ کرمی، غلامرضا؛ حسینی، سیدعلی؛ رام روز، علیرضا (۱۳۹۴). بررسی ارائه صورت‌های مالی جدید در حسابداری اسلامی، دوفصلنامه جستارهای اقتصادی ایران با رویکرد اقتصاد اسلامی، ۱۲ (۲۳)، ۱۰۹-۱۳۴.
- موسی زاده، زهره؛ عظیم زاده اردبیلی، فائزه؛ صنعتی، فاطمه (۱۳۹۴). کاربست مؤلفه‌های حوزه توزیع تربیت اقتصادی در نظام آموزش و پرورش مبتنی بر آموزه‌های اسلامی، علوم تربیتی از دیدگاه اسلام، ۵ (۱۶)، ۵-۲۰.
- نجفی، محمد حسن (۱۳۶۲). جواهر الکلام فی شرح شرائع الإسلام، بیروت: دار إحياء التراث العربی.
- نوبخت، یونس (۱۴۰۰). تحلیل محتوای مقالات علمی حوزه موضوعی مالیات در ایران، مجله علم سنجی کاسپین، ۸ (۱)، ۵۸-۶۹.
- نوری، میرزا حسین (۱۴۰۸ هـ. ق). مستدرک الوسائل، بیروت: مؤسسه آل البيت لاحیاء التراث.
- نوریان، محمد (۱۳۸۹). چگونگی معرفی نماز، روزه، جهاد، حج، خمس و زکات در کتاب‌های درسی تعلیمات اجتماعی و بخوانیم مدارس دوره ابتدایی ایران، تربیت

اسلامی، ۵ (۱۱)، ۵۹ - ۸۰.

واعظ، محمد؛ اکبری، نعمت‌الله (۱۳۹۱). ارزیابی میزان انطباق مطالعات اقتصاد کلان ایران با اولویت‌های پژوهشی اقتصاد ایران به روش تحلیل محتوا، فصلنامه علمی پژوهشی راهبرد اقتصادی، ۱۱ (۱)، ۴۷-۶۹.

- Agheli L. (2013). stimating Islamic Taxes Capacity of Iran's Provinces (Case Study of Zakat). *J Tax Res*, 20 (16), 61-92. (In Persian)
- Alam Al-Hadi, S. (2017). An Analysis of the Indicators of the Islamic Tax System as Target Pattern for Tax System of Iran. *Journal of Iranian Economic Issues*, 3(2), 95-109. (In Persian)
- Alshater, M. M., Saad, R. A. J., Abd. Wahab, N., & Saba, I. (2021). What do we know about zakat literature? A bibliometric review. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 12(4), 544-563.
- Amini, H., Ra'i, M., & Tavakkuli, A. R. (2020). An Account of the Governmental Place of Taxes in Imami Political Jurisprudence. *Journal of Islamic Denominations*, 6(12), 336-362. (In Persian)
- Anas, A. D. S., & Sigid, S. E. P. (2024). Analysis of the Development of Zakat Accounting Research: A Bibliometric Approach. *Journal La Bisecoman*, 5(2), 239-252.
- Ardhana, D., Fajriah, G., Al Haq, M. D., & Rahmadania, N. (2024). The Role of Zakat in an Islamic Economic Perspective. *Jurnal Ilmiah Ekonomi Dan Manajemen*, 2(1).
- asgari, M. M., & Mohammadi, A. (2019). The concept of economic poverty and the role of zakah to alleviate it. *Islamic Economics*, 19(75), 51-78. (In Persian)
- Askari, M. M., & Kashiyani, A. M. (2015). Estimation of Potential Capacity of Zakah in Iran & Comparing it With Actual Zakah in 1380-1389. *Islamic Economics Studies Bi-quarterly Journal*, 7(2), 69-106. doi: 10.30497/ies.2015.1618 (In Persian)
- Askari, M. M., & Kashiyani, A. M. (2015). Estimation of Potential Capacity of Zakah in Iran & Comparing it With Actual Zakah in 1380-1389. *Islamic Economics Studies Bi-quarterly Journal*, 7(2), 69-106. doi: 10.30497/ies.2015.1618 (In Persian)
- Askari, M. M., & Mohammadipour, A. (2020). The Role of Zakat in Social Balance and Economic Growth in Iran Using a Random Zakat Model during 1999-2010. *Journal of Iran's Economic Essays (JIEE)*, 17(33), 9-34. doi: 10.30471/iee.2020.5499.1776 (In Persian)
- Askari, M. M., & Mohammadipour, A. (2021). Presenting the Proposed Model of Financing the Islamic Government and Examining Its Executive Capacity in Iran's Economy. *Scientific Journal of "Islamic Finance Researches" (IFR)*, 10(2), 495-538. doi: 10.30497/ifr.2021.240202.1590 (In Persian)
- Bagheri Todashki, M., Bagheri, M., & Rezaei, M. (2012). Rulings,

- punishments and worldly and afterlife effects of evading and avoiding zakat tax, *Islamic Economics and Banking Journal*, 2 (2), 27-46. (In Persian)
- da Silva, J. A. T., & Kamkar, B. (2013). International collaboration, co-operation and partnerships in science writing in the Islamic Republic of Iran. *The Asian and Australasian Journal of Plant Science and Biotechnology*, 7(Special Issue 1), 61-65.
- Ezzati M, Shahriari L. (2013) Performance Assessment of Imam Khomeini Relief Committee in Collecting Zakat. *J Tax Res*, 20 (16), 31-60. (In Persian)
- Farhadian Arani, A., & Vosug, B. (2011). Understanding and Classifying the Factors Affecting the Amount of People Partnership in Zakat Payment. *Islamic Economics Studies Bi-quarterly Journal*, 3(2), 141-170. doi: 10.30497/ies.2011.1093(In Persian)
- Ghale Noi, M.; Monastery guard, A. (1392). Economic Rationality for State Collection of Zakat, *Islamic Economics and Banking*, 2(3), 111-120. (In Persian)
- Gilak Hakimabadi, M. T. (2006). A Study on Zakat Capacity (wheat and barley) for Poverty Alleviation: A Case Study of Golestan Province. *The Journal of Economic Studies and Policies*, 0(9), 101-114. (In Persian)
- Har Ameli, Muhammad bin Hassan (1414 AH). Shiite means. Qom: Al El Bayt.
- Haryono, E. H. E. (2023). Pemberdayaan Ekonomi Islam melalui Optimalisasi Zakat. *Al Fattah Ejournal Sma Al Muhammad Cepu*, 1(01), 17-30.
- Herianingrum, S., Supriani, I., Sukmana, R., Effendie, E., Widiastuti, T., Fauzi, Q., & Shofawati, A. (2024). Zakat as an instrument of poverty reduction in Indonesia. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 15(4), 643-660.
- Heydari Mazrae Akhund, M. A., & Shahbazi, S. (2019). A Research on the Meaning of Financial Right in “Wa Atū Haqqahū Yawma Haṣādihi” (Q. 6:141). *Journal of Qur'anic Interpretation and language*, 7(2), 61-76. doi: 10.30473/quran.2019.5993(In Persian)
- Hosni, M., Yavari, K., Ghaemi Asl, M., & Tavaklian, H (2012). Presenting the general equilibrium model in the framework of Islamic economics and banking. *Islamic Economics*, 12(45), 77-106. (In Persian)
- Hosseini, S. A., & Babaei, F. (2021). Comparative Study of Corporate Zakat and its Rules and Standards in Islamic Countries. *Accounting and Auditing Studies*, 10(38), 5-22. doi: 10.22034/iaas.2021.134530 (In Persian)
- Iravani, J. (2010). A Critical Review of "An Exploration into the Evidences on Devotionality of Zakāt and Khums. *Fiqh and Usul*, 42(1), 9 -44. doi: 10.22067/fiqh.v0i0.3162 (In Persian)
- Irsyamuddin, D., Harahap, S. A. R., Azmi, M. U., & Syamsuri, S. (2021). A critical thought on zakat in Islamic economic perspective. *Indonesian Journal of Islamic Economics Research*, 3(1), 51-58.
- Jamal, I. H., Abd Wakil, M. N., Yahaya, M. H., Ismail, A. T., & Md Ismail,

- M. A. (2020). Statistical analysis of the word zakat and its application in sahih al-Bukhari's perspective. *Journal of Contemporary Islamic Studies*, 6(2).
- Kaabi Nasab, A., Rajaei, M., Rabiei, M., & Nemati, M. (2017). The proposed law of zakat based on Islamic government jurisprudence and public finance, *Marifat-E Eghtesad-E Islamic*, 9 (2), 5-10. (In Persian)
- Karim, A. A. K., Jumarding, A., & Ahmad, A. (2022). The Role of Zakat in National Economic Transformation through Regional Economic Growth in South Sulawesi Province. *International Journal of Commerce and Finance*, 8(2), 75-98.
- karimi mahalli, T. (2019). Fariqain's Exegetic View on the Extension of Haqqun Ma' lum, a Right Acknowledged, *Journal of The Holy Quran And Islamic Texts*, 10(40), 141-154. (In Persian)
- Kashian A, Shabani A. (2018). The presentation of a model for integrating Islamic and conventional taxes in Iran, *The Interdisciplinary Quarterly of Fundamental Researches on Humanities*, 4 (1), 7-35. (In Persian)
- Kashian, A. (2021). The future of zakat systematization in the geometry of the financial provision of the Islamic state in Iran in the mirror of Shia jurisprudence, *Marifat-E Eghtesad-E Islamic*, 2 (24 series), 193-210. (In Persian)
- Kashian, A.; Shabani, A.; Askari, M. (2018). Explaining the influential components in the design of the integration model of Islamic financial resources and conventional taxes in Iran and presenting a model, *Islamic Economic Studies*, 22 (46), 361-406. (In Persian)
- Kiaalhosseini, D. (2008). The role of zakat fitrah in poverty alleviation (case study: Iran 1370-1385), *Islamic Economics*, 8(31), 133-160. (In Persian)
- Kiaalhosseini, D. (2019). Investigation of Zakat Law in Iran. *J Tax Res*; 27 (42), 7-41. (In Persian)
- Kooshki Forooshani J. (2018). The offering the Proposed Institution for Organizing and Operationalizing the Country's Tax Policy of Zakat, *The Interdisciplinary Quarterly of Fundamental Researches on Humanities*, 4(1), 119-144. (In Persian)
- Majlesi, Mohammad Bagher (1404 AH). *Bihar al-Anwar*, Beirut: Darahiya al-Trath al-Arabi, Al-Wafa Institute. (In Persian)
- Mehrad, J., Farmani, M. (2012). Familiarity with ISC Islamic World Science Reference Database. Shiraz: Persepolis. (In Persian)
- Mehrani, S., Karami, G. R., Hussein, S. A., & Ramrouz, A. (2015). The study of presenting new financial statements within Islamic accounting. *Journal of Iran's Economic Essays (JIEE)*, 12(23), 109-134. (In Persian)
- Mesbahi Moghaddam, G. R. (2018). Status of Zakah from the Viewpoint of Governmental Islamic Jurisprudence. *Journal of Iran's Economic Essays (JIEE)*, 15(30), 119-135. doi: 10.30471/iee.2018.1559 (In Persian)
- Misbah, M. (2014). The necessity of spreading the teachings of the Ahl al-Bayt (peace be upon them) in society, *Ma'raf*, 24 (212), 5-16. (In Persian)
- mohaghegh damad, M., & Mehryar, M. (2021). Legal Personality of Zakāt in

- Jurisprudence and its Relationship with Public Treasury. *Jurisprudence the Essentials of the Islamic Law*, 53(2), 441-423. doi: 10.22059/jjfil.2021.293181.668948 (In Persian)
- Mukhid, M. (2024). Islamic Social Finance: Exploring Zakat, Waqf, and Sadaqah in Economic Development. *Economics Studies and Banking Journal (DEMAND)*, 1(2), 46-52.
- Musazadeh, Z., Azim zadeh Ardabili, F., & Sanati, F. (2016). Economic education in the field of distributed application components of the education system based on Islamic teachings. *Islamic Perspective on Educational Science*, 3(5), 5-20. doi: 10.30497/edus.2016.57797(In Persian)
- Mustafavi, M. (2018). Analysis of the First Draft of the Islamic and Iranian's Model of Progress a Comparison of Some Islamic Index and Constitution Law of the Country with the First Draft of Progress Document. *mieaoi*, 7 (23), 65-86. (In Persian)
- Najafi, M. (1262), *Jawaharlal Kalam in the Explanation of Sharia al-Islam*, Beirut: Dar Ihiya al-Tarath al-Arabi. (In Persian)
- Nemati, M. (2018). Review Zakat Law and providing correct solution. *Islamic Economics*, 18(70), 63-89. (In Persian)
- Nobakht Y. (2021). Content Analysis of Scientific Articles on Tax in Iran. *CJS*, 8 (1), 58-69. (In Persian)
- Noorian, M. (2009). How to introduce prayer, fasting, jihad, hajj, khums and zakat in the textbooks of social education and reading in elementary schools of Iran, *Islamic Education*, 5 (11), 59-80. (In Persian)
- Nouri, M. (1408 AH). *Mustadrak al-Wasail*, Beirut: Al-Al-Bait Lahiya al-Tarath Foundation. (In Persian)
- pezhoman, S., & zare, H. (2019). The Survy on Income Resourses Relation Theory through Zakat Payment: Conditional for an Islamic Equilibrium Economy. *Islamic Economics*, 19(73), 123-153. (In Persian)
- Pourmola, S. M. H., & Taheri, R. (2018). The Companionship of the Hearts (Ta'lif Qulub) in Imamiyya Jurisprudence and Qualily of Its Execution in Hidden Age. *Religious Researches*, 14(4), 949-979. doi: 10.22059/jorr.2018.218687.1007512(In Persian)
- Rahabr, F., Seif, A. M., Dehqan, N., Farajollahzadeh, M., & Al-e-Ishaq, Y. (2018). Countering the Economic Sanctions against the Islamic Republic of Iran Based on the Discourse of the Late Imam and that of the Supreme Leader: A Paradigm Model. *Interdisciplinary Studies on Strategic Knowledge*, 1(4), 7-35. (In Persian)
- Rezae, M. (2003). The legitimacy or Illegitimacy of State Tax. *The Journal of Economic Studies and Policies*, 0(3), 63-84. (In Persian)
- Rezaei M, Sabzrou M. (2012). Modelling khoms as a part of Income Tax. *J Tax Res*, 20 (15), 125-152. (In Persian)
- Safaei, Z., Shakeri Bostanabad, R. (2021). SALEHI LOMROUDI M. Estimating the effect of effective factors on zakat collection (Case Study: Imam Khomeini Relief Foundation of Sistan and Baluchestan Province).

- mieaoi, 9 (33),223-239. (In Persian)
- Shabani, A., & Kashiyan, A. M. (2016). The Tax System in Iran and its Economic Effects Designing the Mechanism of Khums and Zakat entry into. *Islamic Economics Studies Bi-quarterly Journal*, 8(2), 39-74. doi: 10.30497/ies.2016.1798(In Persian)
- Shah Wali, Mansour; Khaliqzadeh, Parveen; Kerami, Gholamhossein (2017). Organic Organizational Structure and Organizational Entrepreneurship in Agricultural Cooperatives. *Journal of Studies in Entrepreneurship and Sustainable Agricultural Development*, 4(2), 87-90. doi: 10.22069/jead.2017.13188.1256(In Persian)
- Shamsedini, M., & Shahraki, J. (2011). Providing a Suitable Tax Model from the "Islamic Tax Rules" Point of View. *Islamic Economics Studies Bi-quarterly Journal*, 3(2), 97-124. doi: 10.30497/ies.2011.1091(In Persian)
- Tabatabai, M. (1390 AH). *Al-Mizan fi Tafsir al-Qur'an*, Beirut: Al-Alami Press Institute. (In Persian)
- Tarechi, F. (1408 AH). *Al-Bahrain Assembly*, Qom: Al-Nashar Islamic Publishing House. (In Persian)
- Tavakolizadeh-Ravari M. (2015). Two Steps Break-Cull Model for Automatic Indexing of Persian Texts. *Research on Information Science and Public Libraries*, 21 (1), 13-40. (In Persian)
- tavassoli M. (2014). A Model for Estimating Zakah (Case Study of Qom Province). *J Tax Res*, 22 (22), 81-110. (In Persian)
- torkmani, H., & begdeli, R. (2015). The concept of Tazkieh in Holy Quran with an approach to educational components. *Educational Doctrines in Quran and Hadith*, 1(1), 109-124. doi: 10.22034/iued.2015.18097(In Persian)
- Waez, M., Akbari, N. (2013). Evaluating the compliance of Iran's macroeconomic studies with the research priorities of Iran's economy using content analysis method, *Scientific Research Quarterly of Economic Strategy*, 1(1), 47-69. (In Persian)
- Wahyudi, M., Ahmi, A., & Herianingrum, S. (2022). Examining trends, themes and social structure of zakat literature: a bibliometric analysis. *Global Journal Al-Thaqafah*, 12(1), 40-67.
- Zamani Rostami, M.; Rostami, M. (2014). Suggestions for expanding and replacing the Islamic tax system, *Islamic Economic Studies*, 1(15), 7-26. (In Persian)